

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی گروه علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A) رشته علوم تربیتی

گرایش برنامه ریزی درسی

عنوان:

تحلیل محتوای کتابهای علوم تجربی دوره ابتدایی آموزش و پرورش ایران بر اساس مفاهیم زیست

محیطی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰

استاد راهنما:

دکتر شهرزاد شاوردی

استاد مشاور:

دکتر مهشید ایزدی

پژوهشگر:

آمنه بلندقامت پور

سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱

تقدیم به :

ارواح طیبه‌ی شهدا به خصوص برادر عزیزم که زیبایی ایثارش را می‌ستایم و از همه‌ی خوبی‌ها و جانفشانی‌هایش تقدیر می‌نمایم

و روح مطهر و پاک پدر عزیزم که همواره در تمام طول زندگی استاد من بود

و مروارید صدف وجودم، مادر که همواره در این مسیر یار و یاورم بود

و همسر گرانقدرم که تلاش‌های صادقانه، خالصانه و خلاقانه‌ی او همیشه روشنگر راهم بود

و تقدیم به فرزندانم که گل‌های باغ زندگی‌ام می‌باشند و با صبوری خود روحم را نوازش دادند و همواره در طول این مدت مرا یاری نمودند.

تشکر و قدردانی :

حمد بی قیاس و ثناء بی حد خالق را سزد که ما را از کتم عدم به عالم هستی آورد و شکر می کنیم او را که قوه‌ی عقل و درک به ما عطا فرمود و نیروی اندیشیدن را به ما ارزانی نمود.

خدایا دل‌هایمان را همیشه با یاد خودت زنده نگه دار و باران رحمت و مهربانیت را بر سر ما ببار

بر خود لازم و واجب می دانم از سرکار خانم دکتر شهرزاد شاوردی که با راهنمایی‌های ارزشمند خود اینجانب را در مراحل تحقیق یاری فرمودند، سرکار خانم دکتر مهشید ایزدی که زحمت مشاورت اینجانب را بعهدہ گرفتند و صبورانه مرا راهنمایی کردند و جناب آقای دکتر لطف ... عباسی که زحمت داوری پایان نامه اینجانب را متقبل شده و با نظرات ارزشمند خویش مرا یاری فرمودند نهایت سپاس و تشکر را نمایم.

همچنین از سایر عزیزانی که در کلیه‌ی مراحل تحقیق اینجانب را یاری نمودند، خصوصاً همسر عزیزم که همواره در تمام مراحل تحقیق یار و پشتیبانم بود و با سعی صدر مرا یاری نمود کمال تشکر را دارم.

برای تمامی این عزیزان موفقیت و سربلندی را از خداوند منان خواهانم

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب آمنه بلند قامت پور دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد نا پیوسته به شماره دانشجویی ۸۹۰۶۶۲۵۱۳۰۰ در رشته علوم تربیتی- گرایش برنامه ریزی درسی که در تاریخ ۱۳۹۱/۱۱/۱۱ از پایان نامه خود تحت عنوان : " تحلیل محتوای کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی آموزش و پرورش ایران بر اساس مفاهیم زیست محیطی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰" با کسب نمره ۱۹ (نوزده) و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم :

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه ، کتاب ، مقاله و ...) استفاده نموده ام ، مطابق ضوابط و رویه های موجود ، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام .

۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح ، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است .

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل ، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم .

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود ، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت .

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء :

بسمه تعالی

در تاریخ: ۹۱/۱۱/۱۱

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم/ آقای آمنه بلند قامت پور از پایان نامه خود دفاع نموده و

با نمره ۱۹ به حروف نوزده و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی
دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی

کد شناسایی پایان نامه : ۱۰۱۲۰۶۰۳۹۱۱۰۰۱	نام واحد دانشگاهی : تهران مرکزی کد واحد : ۱۰۱
عنوان پایان نامه: تحلیل محتوای کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی آموزش و پرورش ایران بر اساس مفاهیم زیست محیطی در سال ۹۱-۱۳۹۰	
تاریخ شروع پایان نامه: ۹۰/۱۰/۱۵ تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۱/۱۱/۱۱	نام ونام خانوادگی دانشجو : آمنه بلندقامت پور شماره دانشجویی : ۸۹۰۶۶۲۵۱۳۰۰ رشته تحصیلی : علوم تربیتی - برنامه ریزی درسی
استاد / استادان راهنما : خانم دکتر شهرزاد شاوردی استاد / استادان مشاور : خانم دکتر مهشید ایزدی	
آدرس: تهران - بلوار شهران - خ قدس - پلاک ۴۱	
<p>چکیده پایان نامه (شامل خلاصه ، اهداف ، روشهای اجرا و نتایج به دست آمده):</p> <p>حفظ و حمایت از محیط زیست و سالم نگه داشتن آن به عنوان یکی از مهم‌ترین نیازهای اساسی برای ادامه‌ی حیات، مورد توجه همگان قرار گرفته است. صاحب‌نظران ضمن تأکید بر ضرورت ارائه آموزش‌های لازم در این زمینه، دوران کودکی را مناسب‌ترین سن فراگیری این مفاهیم و محتوای کتاب‌های درسی را ابزاری تعیین کننده در ارائه مفاهیم زیست محیطی می‌دانند. بر این اساس توجه به مفاهیم زیست محیطی در کتاب‌های درسی از عناصر اصلی آموزش‌های زیست محیطی بوده که باید مورد توجه برنامه ریزان درسی قرار گیرد، لذا هدف از این تحقیق، تحلیل محتوای کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی از نظر میزان توجه به مفاهیم زیست محیطی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ می‌باشد. بدین منظور پنج جلد کتاب درسی علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی با روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گرفت. این بررسی با استفاده از ابزار فهرست واریسی تحلیل محتوا مشتمل بر ۴ مؤلفه اصلی (آب، خاک، هوا و صوت) و ۲۲ مؤلفه فرعی بعمل آمده و روایی آن به تأیید ۸ نفر از کارشناسان محیط زیست و اساتید برنامه‌ریزی درسی و آموزش ابتدایی رسیده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، مفاهیم زیست محیطی با ۱۱,۵٪ مجموع مفاهیم درسی، رتبه سوم فراوانی مفاهیم درسی را به خود اختصاص داده بطوریکه این توجه به ترتیب در مؤلفه‌های خاک، آب، هوا و صوت و در پایه های پنجم، اول، سوم، چهارم و دوم از بیش‌ترین میزان برخوردار بوده‌است. همچنین یافته‌ها بیانگر آن است که، در برخی از پایه‌ها و مؤلفه‌های فرعی به برخی از مفاهیم زیست محیطی بی توجهی یا کم توجهی شده که پیشنهاداتی در این زمینه ارائه گردیده است.</p> <p style="text-align: right;">واژه های کلیدی: محیط زیست، آموزش زیست محیطی، مفاهیم زیست محیطی، محتوا، برنامه درسی، کتاب درسی</p>	

تاریخ و امضا:

مناسب است

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

مناسب نیست

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	۱ فصل اول؛ کلیات تحقیق.....
۲	۱-۱ مقدمه.....
۳	۲-۱ بیان مسئله تحقیق.....
۴	۳-۱ ضرورت و اهمیت انجام تحقیق.....
۵	۴-۱ اهداف تحقیق.....
۶	۵-۱ سؤالات تحقیق.....
۶	۶-۱ روش تحقیق.....
۷	۷-۱ قلمرو تحقیق.....
۷	۱-۷-۱ قلمرو موضوعی تحقیق.....
۷	۲-۷-۱ قلمرو مکانی تحقیق.....
۷	۳-۷-۱ قلمرو زمانی تحقیق.....
۷	۸-۱ جامعه آماری و حجم آن.....
۷	۹-۱ برآورد حجم نمونه و روش نمونه گیری.....
۷	۱۰-۱ روش گرد آوری اطلاعات.....
۸	۱۱-۱ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات.....
۸	۱۲-۱ تعریف متغیرها و واژه های کلیدی.....
۹	۱۳-۱ محدودیت های تحقیق.....
۹	۱-۱۳-۱ محدودیت های در اختیار محقق.....
۹	۲-۱۳-۱ محدودیت های خارج از اختیار محقق.....
۱۱	۲ فصل دوم؛ مبانی نظری و پیشینه تحقیق.....
۱۲	مقدمه.....

- بخش اول : آموزش و پرورش ۱۳
- ۱-۲ نظام آموزش و پرورش ایران..... ۱۳
- ۱-۱-۲ تعریف تربیت(آموزش و پرورش)..... ۱۳
- ۲-۱-۲ آموزش و پرورش دوره ی ابتدایی..... ۱۴
- ۱-۲-۱-۲ تعریف آموزش و پرورش دوره ی ابتدایی..... ۱۴
- ۲-۲-۱-۲ اهمیت آموزش و پرورش دوره ی ابتدایی..... ۱۵
- ۳-۱-۲ تعریف و مفهوم کتاب درسی..... ۱۶
- ۴-۱-۲ تحلیل محتوا ۱۷
- ۱-۴-۱-۲ تعریف و مفهوم تحلیل محتوا ۱۷
- ۲-۴-۱-۲ تعریف تحلیل محتوا..... ۱۸
- ۳-۴-۱-۲ تعریف تحلیل محتوا با رویکرد کتب درسی..... ۲۱
- ۴-۴-۱-۲ اهمیت تحلیل محتوا..... ۲۱
- ۵-۴-۱-۲ کارکردها و کاربردهای تحلیل محتوا ۲۲
- بخش دوم : محیط زیست..... ۲۳
- ۲-۲ تعریف محیط زیست و انواع آن ۲۲
- ۱-۲-۲ محیط طبیعی..... ۲۳
- ۲-۲-۲ محیط اجتماعی..... ۲۴
- ۳-۲-۲ محیط انسان ساخت..... ۲۴
- ۴-۲-۲ تعریف آلودگی ۲۴
- ۱-۴-۲-۲ آلودگی آب و عوامل آن..... ۲۵
- ۲-۴-۲-۲ آلودگی هوا و عوامل آن..... ۲۶
- ۳-۴-۲-۲ آلودگی خاک و عوامل آن..... ۲۷
- ۴-۴-۲-۲ آلودگی صوتی و انواع آن..... ۲۸
- ۵-۲-۲ معضلات زیست محیطی و نظریات نظریه پردازان..... ۲۹
- ۱-۵-۲-۲ نظریه رفتار اجتماعی مبتنی بر مسئولیت واینر..... ۲۹

- ۳۰..... نظریه یونپ ۲-۵-۲-۲
- ۳۱..... نظریه میلر ۳-۵-۲-۲
- ۳۱..... نظریه بیرهوف ۴-۵-۲-۲
- ۳۲..... اسلام و محیط زیست ۶-۲-۲
- ۳۵..... ضرورت و اهمیت آموزش محیط زیست ۷-۲-۲
- ۳۷..... مفهوم آموزش محیط زیست ۸-۲-۲
- ۳۸..... آموزش محیط زیست و تاریخچه توسعه آن ۹-۲-۲
- ۳۸..... اهداف آموزش محیط زیست ۱۰-۲-۲
- ۴۰..... چالش های جهانی آموزش و پرورش در قرن بیست و یکم ۱۱-۲-۲
- ۴۲..... اقدامات جهانی برای آموزش و محافظت از محیط زیست ۱۲-۲-۲
- ۴۴..... اهداف حفاظت از محیط زیست ۱۳-۲-۲
- ۴۴..... استفاده از تجربیات سایر کشورها در خصوص آموزش محیط زیست ۱۴-۲-۲
- ۴۵..... ایالات متحده امریکا ۱-۱۴-۲-۲
- ۴۵..... ژاپن ۲-۱۴-۲-۲
- ۴۶..... استرالیا ۳-۱۴-۲-۲
- ۴۷..... انگلستان ۴-۱۴-۲-۲
- ۴۷..... چین ۵-۱۴-۲-۲
- ۴۷..... مصر ۶-۱۴-۲-۲
- ۴۸..... کانادا ۷-۱۴-۲-۲
- ۴۸..... جایگاه محیط زیست در برنامه های توسعه کشور ۱۵-۲-۲
- ۴۹..... برنامه اول توسعه جمهوری اسلامی ایران (۷۲-۱۳۶۸) ۱-۱۵-۲-۲
- ۴۹..... برنامه دوم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۷۸-۱۳۷۴) ۲-۱۵-۲-۲
- ۵۰..... برنامه سوم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۸۳-۱۳۷۹) ۳-۱۵-۲-۲
- ۵۱..... برنامه چهارم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۸۸-۱۳۸۴) ۴-۱۵-۲-۲
- ۵۱..... چشم انداز تحولات و آموزش های زیست محیطی در ایران ۱۶-۲-۲

۵۲	جایگاه آموزش محیط زیست در مدارس.....	۱۷-۲-۲
۵۳	روش های آموزش محیط زیست	۱۸-۲-۲
۵۳	روش پرسش.....	۱-۱۸-۲-۲
۵۴	روش تحلیلی	۲-۱۸-۲-۲
۵۴	روش پروژه.....	۳-۱۸-۲-۲
۵۴	روش گردش علمی.....	۴-۱۸-۲-۲
۵۵	فعالیت های عملی آموزش محیط زیست.....	۱۹-۲-۲
۵۵	اهداف مرحله ای آموزش محیط زیست در مدارس.....	۲۰-۲-۲
۵۶	مرحله اول آموزش محیط زیست.....	۱-۲۰-۲-۲
۵۶	مرحله دوم آموزش محیط زیست.....	۲-۲۰-۲-۲
۵۶	رابطه برنامه درسی و حفاظت از محیط زیست.....	۲۱-۲-۲
۵۷	اهداف آموزش محیط زیست در دوره ی ابتدایی	۲۲-۲-۲
۶۰	پیشینه تحقیق.....	۳-۲
۶۰	تحقیقات داخل ایران.....	۱-۳-۲
۶۳	تحقیقات خارجی.....	۲-۳-۲
۶۵	فصل سوم: روش شناسی تحقیق (متدولوژی).....	۳
۶۶	مقدمه.....	
۶۶	فرآیند تحقیق.....	۱-۳
۶۸	روش تحقیق.....	۲-۳
۶۸	جامعه آماری.....	۳-۳
۶۸	برآورد حجم نمونه و روش نمونه گیری.....	۴-۳
۶۹	روش گرد آوری اطلاعات.....	۵-۳
۶۹	ابزار جمع آوری اطلاعات.....	۶-۳
۷۱	روایی و پایایی تحقیق.....	۷-۳
۷۱	روش تجزیه و تحلیل اطلاعات.....	۸-۳

۷۳	فصل چهارم؛ تجزیه و تحلیل اطلاعات.....	۴
۷۴	مقدمه.....	
۷۴	۱-۴ مراحل تحلیل.....	
۷۵	۲-۴ تحلیل سؤال اصلی.....	
۸۷	۳-۴ تحلیل سوالات فرعی.....	
۱۰۴	فصل پنجم؛ نتیجه گیری و پیشنهادات.....	۵
۱۰۵	مقدمه.....	
۱۰۶	۱-۵ نتایج تحقیق.....	
۱۱۲	۲-۵ پیشنهادات تحقیق.....	
۱۱۲	۱-۲-۵ پیشنهادات حاصل از تحقیق.....	
۱۱۳	۲-۲-۵ پیشنهادات برای تحقیقات آتی.....	
۱۱۵	منابع فارسی.....	
۱۱۸	منابع انگلیسی.....	

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۷۰	جدول ۱-۳) فهرست واری داده‌های مفاهیم زیست محیطی.....
	جدول ۱-۴) توزیع فراوانی مجموع مفاهیم کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال
۷۶	تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب واحد تحلیل محتوا.....
	جدول ۲-۴) فراوانی موضوعی مفاهیم درسی کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال
۷۶	تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب تعداد و پایه‌ی تحصیلی.....
	جدول ۳-۴) نتایج تحلیل محتوای فهرست واری داده‌های مربوط به مفاهیم زیست محیطی
	کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب تعداد و پایه

تحصیلی.....	۸۱
- جدول (۴-۴) نسبت میزان توجه کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی به مفاهیم زیست محیطی در مقایسه با سایر موارد در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه تحصیلی.....	۸۲
- جدول (۵-۴) میزان توجه به مفاهیم زیست محیطی در کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب واحد تحلیل و پایه‌ی تحصیلی.....	۸۳
- جدول (۶-۴) میزان توجه به مفاهیم زیست محیطی آب در کتاب‌های علوم دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰.....	۸۷
- جدول (۸-۴) میزان توجه به مفاهیم زیست محیطی خاک در کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰.....	۹۰
- جدول (۹-۴) میزان توجه به مفاهیم زیست محیطی هوا در کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰.....	۹۴
- جدول (۱۰-۴) میزان توجه به مفاهیم زیست محیطی صوت در کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰.....	۹۸
- جدول (۱۱-۴) مقایسه محتوای کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی به لحاظ توجه به مفاهیم زیست محیطی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه تحصیلی.....	۱۰۲
- جدول (۱۲-۴) مقایسه محتوای کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی به لحاظ توجه به مفاهیم زیست محیطی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب رتبه.....	۱۰۳

فهرست اشکال و نمودارها

عنوان	صفحه
- شکل (۱-۲) رفتار مطلوب محیطی به منزله تابعی از مسئولیت زیست محیطی.....	۳۲
- شکل (۱-۳) فرایند تحقیق.....	۶۷

- نمودار ۴-۱) فراوانی مجموع مفاهیم درسی کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب واحد تحلیل محتوا و پایه ی تحصیلی.....۷۶
- نمودار ۴-۲) رتبه بندی فراوانی مفاهیم درسی کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱ بر حسب موضوع و تعداد.....۷۹
- نمودار ۴-۳) وضعیت توجه به مفاهیم زیست محیطی در مقایسه با مجموع و سایر موارد مفاهیم کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه ی تحصیلی و درصد.....۸۲
- نمودار ۴-۴) مقایسه درصد فراوانی توجه به مفاهیم زیست محیطی در کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه ی تحصیلی و واحد تحلیل.....۸۴
- نمودار ۴-۵) درصد مجموع فراوانی میزان توجه به مفاهیم زیست محیطی در کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه ی تحصیلی.....۸۵
- نمودار ۴-۶) روند مقایسه ای توجه به مفاهیم زیست محیطی در کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه ی تحصیلی و واحد تحلیل.....۸۷
- نمودار ۴-۷) درصد فراوانی مفاهیم زیست محیط آب در کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه ی تحصیلی.....۸۶
- نمودار ۴-۸) توزیع درصد فراوانی مفاهیم مؤلفه ی زیست محیط آب در کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب واحد تحلیل محتوا.....۸۹
- نمودار ۴-۹) مقایسه ی درصد میزان توجه به مفاهیم زیست محیط آب در کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه ی تحصیلی و واحد تحلیل.....۸۹
- نمودار ۴-۱۰) درصد فراوانی مفاهیم زیست محیط خاک در کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه ی تحصیلی.....۹۱
- نمودار ۴-۱۱) توزیع درصد فراوانی مؤلفه ی زیست محیط خاک در کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب واحد تحلیل.....۹۲
- نمودار ۴-۱۲) مقایسه ی درصد فراوانی مفاهیم زیست محیط خاک در کتاب های علوم تجربی دوره ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه ی تحصیلی و واحد تحلیل.....۹۳

- نمودار ۴-۱۳) درصد فراوانی مفاهیم زیست محیط هوا در کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه‌ی تحصیلی ۹۵
- نمودار ۴-۱۴) توزیع درصد فراوانی مفاهیم زیست محیط هوا در کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب واحد تحلیل ۹۶
- نمودار ۴-۱۵) مقایسه‌ی توزیع درصد فراوانی مفاهیم زیست محیط هوا در کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه‌ی تحصیلی و واحد تحلیل.. ۹۷
- نمودار ۴-۱۶) درصد فراوانی مفاهیم زیست محیط صوت در کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه‌ی تحصیلی..... ۹۹
- نمودار ۴-۱۷) توزیع درصد فراوانی مؤلفه‌ی زیست محیط صوت در کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب واحد تحلیل و درصد..... ۱۰۰
- نمودار ۴-۱۸) مقایسه‌ی درصد فراوانی مؤلفه‌ی زیست محیط صوت در کتاب علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه‌ی تحصیلی و واحد تحلیل..... ۱۰۱
- نمودار ۴-۱۹) مقایسه‌ی توزیع فراوانی مؤلفه‌های زیست محیطی در کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰ بر حسب پایه‌ی تحصیلی و تعداد..... ۱۰۲

فصل اول؛

کلیات تحقیق

مقدمه

محیط زیست مجموعه ای از انواع حیات کره زمین است که در شبکه‌ای پیچیده و کاملاً بسته به هم گردآمده‌اند. حفظ این مجموعه برای بقاء زندگی در آن بسیار مهم است. شناخت آلاینده‌های محیط زیست و پیدا کردن راهکار مناسب برای مبارزه با آن‌ها و فرهنگ سازی برای حفظ محیط زیست امری ضروری می‌نماید. کارشناسان حفظ محیط زیست، مهم‌ترین عامل تخریب و آلودگی کره‌ی زمین را انسان می‌دانند. با آنکه انسان مدعی پیشرفت و توسعه فرهنگ است، ولی محیطی را که خود در آن زندگی می‌کند آلوده می‌سازد، بسیاری از انسان‌ها پس از آگاهی یافتن از ارزش منابع طبیعی و محیط زیست، به صورت شایسته‌ای از تخریب آن جلوگیری می‌کنند. اهمیت و ضرورت آموزش را نمی‌توان از نظر دور داشت به همین منظور باید با تدوین مطالب جذاب در مورد مسائل زیست محیطی، فرهنگ حفظ محیط زیست را گسترش داد و از آنجا که تعداد زیادی از افراد جامعه، دانش آموزان هستند، می‌توان با گنجاندن مطالب مربوط به حفظ محیط زیست در کتاب‌های درسی، فرهنگ جامعه را در این مورد بالا برد.

پژوهشگران معتقدند، بهترین شیوه نهادینه کردن عادت‌های مثبت، آموزش، آن هم آموزش این عادت‌ها از دوران کودکی است. حفاظت محیط زیست هم عادت‌ی است که باید از کودکی آموخته شود تا به این باور ذهنی تبدیل شود. این باور دانش آموز را موظف می‌سازد تا از یگانه زیست‌گاهی که در آن زندگی می‌کند، به بهترین وجه ممکن پاسداری کند. فعالیت‌های انسان از همان روزگار اولیه همیشه منجر به ایجاد تغییراتی در محیط زیست شده است. فشارهای جامعه از رشد جمعیت، مصرف زیاده از حد و کنترل نشده، شهرنشینی، گسترش صنعت و پیشرفت‌های علوم و تکنولوژی سرعت، تغییرات زیست محیطی را موجب شده است. این عوامل مشکلاتی را ایجاد می‌کند که نه تنها بر محل یا اجتماعی خاص، بلکه بر جمعیت سراسر دنیا، اعم از کشورهای پیشرفته و در حال پیشرفت اثر می‌گذارد. کره زمین این پیر ۴/۶ میلیارد ساله، به اندازه طول حیات خود، حوادث و فجایع فراوانی دیده است و تجربه کرده است. در واقع آنچه بیش از همه این خانه کهنسال آدمی را به تعجب واداشته است، تکاپوی غریب ساکنان آن است. که آگاهانه و ناآگاهانه دست به تخریب آن زده‌اند. انسان عصر ماشین با فراموش کردن این واقعیت

که او یکی از اعضاء چرخه طبیعت است و سهم معینی از هر یک از مواد محدود این چرخه را دارد به مصرف بی‌رویه منابع گوناگون طبیعت پرداخته است. لایه ازن که محافظ کره زمین از اشعه مضر خورشید است، در اثر گازهای خطرناک ساخته دست انسان در حال تخریب است. هوای خالص و تمیز کره زمین که تا ۱۵۰ سال پیش برای تنفس کاملاً مناسب بود به شدت خطرناک و آلوده شده است. دریاها و آب‌های زیر زمینی و رودخانه‌ها و اقیانوس‌ها که دوسوم آب‌های کره زمین را تشکیل می‌دهند و تنها منابع قابل استفاده برای انسان هستند در اثر تخلیه زباله‌ها و مواد شیمیایی همچون انواع شوینده‌ها مدت‌هاست که آلوده شده‌اند. با همه تفاسیر، امروزه چرخ عظیم توسعه با سرعتی فزاینده در حال حرکت است و تغییرات مثبت و منفی حاصل از آن بر تمام زندگی بشر گسترده است. هر چند تحولات در گستره توسعه اقتصادی و اجتماعی جامعه خارج از حیطه اختیارات و اطلاعات برنامه ریزان و سیاستگذاران نظام آموزش و پرورش جوامع انجام می‌پذیرد. اما از آنجا که نیروی انسانی به منزله محرکه اصلی توسعه در جوامع است و دستگاه آموزش و پرورش خصوصاً برنامه درسی که در این سیستم آموزشی ارائه می‌شود تربیت این نیرو را بر عهده دارد. لذا می‌تواند نقش برجسته‌ای در حفاظت از محیط زیست بر عهده داشته باشد (قزوینی، ۱۳۶۵، ۱۵).

۱-۱ بیان مسئله تحقیق :

محیط زیست موهبتی است خدایی که استفاده‌ی مفید از آن و حفاظت و سالم نگه داشتن آن می‌تواند، تأثیرات مثبتی در زندگی انسان داشته باشد. حفظ محیط زیست پاسخ به یکی از نیازهای امروز جامعه برای نگهداری بیشتر از محیط زیست و رعایت حقوق عمومی است و تخریب محیط زیست معلول نا-برابری‌های اجتماعی و استفاده‌های غلط از طبیعت و یکی از عوامل تضییع حقوق انسان‌هاست (فیروزی، ۱۳۸۴، ۱۲). افزایش جمعیت، گسترش ابزارهای فنی و رشد سریع فن آوری نه تنها بر رفتار بشر تأثیر گذاشته است بلکه باعث تخریب، انهدام و استفاده بدخواهانه از منابع طبیعی و بروز بحران‌های زیست محیطی شده است (وفایی‌زنوز، ۱۳۸۹، ۲). با توجه به اینکه رفتار محیطی نامطلوب انسان امروزی، موجبات بهره‌برداری بی‌رویه از منابع طبیعی، تعارض فناوری و طبیعت، تهدید سلامت و رفاه نسل کنونی و آسیب-

پذیری میراث طبیعی و به طور کلی توسعه معضلات زیست محیطی را فراهم کرده، ضرورت یافته است تا اندیشه و اراده‌ای نو در بکارگیری اصول و روش‌های سازگار با طبیعت سازمان یابد. زیرا محرز است که آموزش نه تنها شرط لازم برای مشارکت موثر در زندگی جهان امروزی است، بلکه با توجه به موقعیت حساس اکولوژیکی که در آن به سر می‌بریم، آموزش حفاظت محیط زیست به کلیه اقشار اجتماع، بویژه کودکان و گنجاندن آن در برنامه‌های آموزشی و درسی آن‌ها (از طریق کتاب‌های درسی، قصه، داستان، ...) از ضروری‌ترین هدف‌های آموزشی است (قضاوی و دیگران، ۱۳۸۷، ۱۲۸). کتاب درسی یکی از مهم‌ترین مراجع و منابع یادگیری دانش آموزان در هر نظام آموزشی است و در ایران نیز یکی از مهم‌ترین نقش‌ها را در برنامه‌های درسی ایفا می‌نماید (وفایی زنون، ۱۳۸۹، ۱۲۴). بدون تردید آشنا کردن دانش آموزان از سنین اولیه‌ی ورود به مقاطع تحصیلی تاثیرات عمیق و ماندگاری در این عرصه به دنبال خواهد داشت و دست‌اندرکاران امور آموزشی در حیطه‌های مختلف برنامه‌ریزی، تهیه و تدوین مواد آموزشی بر این امر واقف هستند که از ابعاد مهم فرایند آموزشی، کیفیت مطلوب و محتوای کتاب‌های درسی است. اهمیت این موضوع موجب شده است تا محتوای درسی به عنوان عنصر اصلی و هسته‌ی مرکزی برنامه‌های تعلیم و تربیت همواره مورد توجه فلاسفه، علما، مربیان و نظریه پردازان قرار گیرد (امین فر، ۱۳۷۵، ۵۳).

با توجه به مطالب فوق، پژوهش حاضر قصد دارد به این پرسش پاسخ دهد که؛ میزان توجه به آموزش مفاهیم زیست محیطی در برنامه‌ی درسی دوره‌ی ابتدایی تا چه میزان می‌باشد؟

۲-۱- ضرورت و اهمیت انجام تحقیق:

اهمیت آموزش‌های زیست محیطی بیشتر به این علت است که همسو با پیشرفت‌های بشری در زمینه‌های مختلف و افزایش جمعیت، منابع آلوده کننده محیط زیست نیز افزایش می‌یابد و افراد بشری برای زندگی در این کره‌ی خاکی نیاز به این دارند تا آگاهی‌های لازم در این خصوص را کسب نمایند و خود و دیگران را از خطرات زیست محیطی ناشی از استفاده‌ی بی‌رویه و نامعقول از طبیعت آگاه سازند. بی‌تردید موضوع آلودگی محیط زیست یکی از مهم‌ترین معضلاتی است که انسان معاصر را با چالش‌های

جدی روبه رو کرده است. این مسئله از آن جهت دارای اهمیت است که علایم تهدید کننده حیات آشکار شده و نسل حاضر و آینده را به دلیل آلودگی‌های گسترده زیست محیطی با تهدید مواجه ساخته است. از سوی دیگر، انسان بدون داشتن محیط زیستی امن و سالم، قادر نخواهد بود به زندگی طبیعی خود ادامه دهد، به همین جهت حفظ و حمایت از محیط زیست و سالم نگه داشتن آن به عنوان یکی از مهم‌ترین نیازهای اساسی برای ادامه‌ی حیات، مورد توجه و عنایت همگان قرار گرفته است (فیروزی، ۱۳۸۴، ۴۷).

مسائلی مثل آلودگی آب، خاک، نابودی درختان جنگل، آلودگی‌های صوتی، کاهش و نابودی منابع دریایی و... از مسائلی هستند که انسان ایجاد کننده‌ی آنهاست و لذا ضرورت دارد که به انسان آموزش‌های لازم برای حفاظت محیط ارائه شود تا اوضاع کره‌ی زمین از اینکه هست بدتر نشود. از تدابیر ارتقاء آگاهی زیست محیطی، آموزش افراد است که برای فرهنگ پذیری از دوران کودکی باید آغاز شود تا در این راستا تربیت صورت گیرد. این وظیفه‌ی دولت‌هاست که نسبت به آموزش مسائل محیط زیست به افراد جامعه اقدام کنند. این عمل می‌تواند از طریق مدارس و کتاب‌های آموزشی انجام پذیرد. در ایران نیز با توجه به اصول ۵۰ و ۴۵ قانون اساسی، قوانین و مقررات سازمان حفاظت محیط‌زیست و قوانین برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، توجه به معضلات زیست محیطی و حفاظت از محیط زیست وظیفه عمومی تلقی شده است (قضاوی و دیگران، ۱۳۸۷، ۳۴). لذا در این پژوهش، به بررسی کتاب‌های درسی علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی در ارتباط با مفاهیم زیست محیطی و عوامل موثر در تخریب محیط زیست پرداخته می‌شود.

۳-۱ اهداف تحقیق:

▪ هدف اصلی:

بررسی میزان توجه به مفاهیم زیست محیطی در کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی آموزش و

پرورش ایران در سال تحصیلی ۹۱-۱۳۹۰

▪ هدف‌های فرعی:

۱. بررسی میزان توجه به مفاهیم زیست محیطی آب در کتاب‌های علوم تجربی دوره‌ی ابتدایی